

<i>Полищук О. Polishchuk O.</i>	Вивчення топонімів як складова формування лінгвокраїнознавчої компетенції індивіда Study of toponyms as an element of forming an individual's competence in culture-oriented linguistics	282
ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ		
<i>Кілінська К. Андрусяк Н. Смик О. Сівак В. Kilinska K. Andrusiak N. Smyk O. Sivak V.</i>	Рекреаційно-туристичне природокористування фізико-географічних районів Чернівецької області Nature-based recreation and tourism management of physiographic divisions of Chernivtsi region	286
<i>Сивий М. Syvuy M.</i>	Гіпсове виробництво в Україні: сучасний стан, перспективи Gypsum manufacturing in Ukraine: current state, perspectives	294
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ		
<i>Жиленко Т. Бєлим І. Zhylenko T. Bielym I.</i>	Поєднання різних форм вивчення теми «Неперервність функції» Combining different forms of studying the theme «Continuity of function»	300
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ		
<i>Красовська Г. Krasovska H.</i>	Умови використання ігрових видів спорту та вправ ігрового характеру зі студентами спеціального медичного відділення Conditions of using game sports and gaming exercises with students of special medical department	305
ЮРИДИЧНІ НАУКИ		
<i>Брыліова В. Брильова В.</i>	About the belarusian model of ombudsman through the prism of the institution of ombudsman of Sweden Про білоруську модель омбудсмена крізь призму інституту омбудсмена Швеції	310
БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА		
<i>Ангарська Л. Anharska L.</i>	Роль бібліотеки коледжу в адаптації студентів-першокурсників (з досвіду роботи) Role of college library in freshmen students' adaptation (practice experience)	315
<i>Жулінська Г. Zhulinska H.</i>	Етика бібліотекаря – запорука культури бібліотечного обслуговування Ethics of the librarian is the key to the culture of library service	320
ІСТОРИЧНІ НАУКИ		
<i>Біс С. Bis S.</i>	Життя віддане Україні – Мирослав Онишкевич Life given to Ukraine – Myroslav Onyshkevich	325
<i>Гурська О. Hurska O.</i>	Історико-архітектурна спадщина середмістя Бережан як ресурс для розвитку туризму Historical and architectural heritage of the center of Berezhany as a resource for tourism development	332

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 37.035.6:811.161.2

Ірина Бабій

канд. пед. наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ І ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИКОНУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ РІДНОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розглянуто лінгвістично-нормативний рівень мовної особистості студента, зокрема можливості використання лексикографічних джерел для формування й збагачення студентського тезаурусу на заняттях української мови; з'ясовано принципи організації словникової роботи та її основні напрями.

Ключові слова: мовна особистість, словникова робота, рідномовна підготовка, лексикографічна компетенція.

Ірина Бабій

канд. пед. наук

Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности
г. Львов, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ И ОБОГАЩЕНИЕ ЛЕКСИКОНА СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье рассмотрены лингвистически-нормативный уровень языковой личности студента, в том числе возможности использования лексикографических источников для формирования и обогащения студенческого тезауруса на занятиях украинского языка; выяснено принципы организации словарной работы и ее основные направления.

Ключевые слова: языковая личность, словарная работа, изучение родного языка, лексикографическая компетенция.

Iryna Babij

PhD (Pedagogy)

Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

FORMATION AND ACQUISITION OF STUDENTS' LEXICONES WHILE LEARNING NATIVE LANGUAGE

Abstract. The article deals with the linguistic and normative level of the student's linguistic personality, in particular the possibility of using lexicographic sources for the formation and enrichment of the student's thesaurus in the classes of the Ukrainian language. The principles of organization of vocabulary work and its main directions are clarified.

Key words: linguistic personality, vocabulary work, native language learning, lexicographic competence.

Сучасна наука щораз більше антропологізується, передусім мова йде про гуманітарні дисципліни, у яких наукові пошуки заломлюються через призму людської особистості. Не оминула ця тенденція й лінгвістику та лінгводидактику, об'єктом досліджень яких стала мовна особистість (МО),

різноаспектне вивчення якої представлено у працях О. Голованової, Ю Караулова, О. Кучеренко, Л. Мацюк, О. Семенов та ін.

На сучасному етапі важливим є трактування МО як глибоко національного явища, тому пріоритетом рідномовної підготовки у виші є формування саме української мовної особистості, яка свідомого ставиться до української мови, що виражається у прагненні та вмінні спілкуватись українською мовою, відповідальному ставленні до власного мовлення й мовлення співрозмовника, роботі над удосконаленням мовно-мовленнєвих знань та умінь.

Становлення й розвиток мовної особистості є поетапним процесом, що пов'язано з рівневою структурою мовної особистості [1]. Так, носій мови поступово переходить від нижчого рівня мовної особистості – лінгвістично-нормативного (базові лінгвістичні знання з фонетики, граматики, лексики) до наступного – термінно-когнітивного (засвоєння терміносистеми обраного фаху), а відтак – до діяльнісно-комунікативного (уміння й навички професійної вербальної взаємодії, засвоєння професійномовленнєвих моделей спілкування з огляду на рольові вимоги професії та цілі професійної діяльності [1].

Розглянемо один із аспектів формування мовної особистості студента на лінгвістично-нормативному рівні, а саме – лексикографічну компетнцію як основу мовленнєвої культури майбутніх фахівців. Актуальність обраної теми визначається відсутністю у сучасних студентів навичок, а найголовніше потреби користуватися словниками, тоді як усі лінгвоактивні професії передбачають сформовані уміння роботи зі словом. Лексикографічну компетенцію розглядаємо як комплексне поняття, яке включає знання різних типів словників, у тому числі електронних, вмінні вибирати необхідне джерело з урахуванням його типу і жанру, а також вмінні здійснювати пошук інформації в лексикографічних джерелах [2]. Необхідність та ефективність застосування словників різних видів в процесі рідномовної підготовки відзначають вітчизняні лінгводидакти (Н. Бондаренко, О. Горошкіна, М. Пентилюк, Л. Попова О. Семенов та ін.). Тому у вишівських програмах з української мови усе частіше підкреслюють важливість оволодіння учнями вмінь правильно працювати зі словниками, грамотно здійснювати інформаційний пошук. Зазначимо, що сучасні підручники містять короткі глосарії, які, як правило, безпосередньо пов'язані зі змістом уміщеного в підручнику текстового матеріалу, вони дозволяють долати деякі труднощі, однак їх інформативна наповненість незначна. Відомо, що фонетику, граматику української мови студенти повинні були опанувати під час навчання в школі, то збагачення лексичного складу мовлення, його професіоналізація триває все життя.

Поняття «словникова робота» тлумачиться в методичних джерелах як складний багатоаспектний процес. Це систематична робота зі словом і над словом,

зокрема сприймання його на слух, відтворення, семантизація, етимологізація, з'ясування граматичних характеристик, парадигматичних і синтагматичних зв'язків, особливостей правопису та вживання у мовленні.

Практика роботи зі студентами дозволяє констатувати, що найпоширенішими є такі лексичні помилки: вживання слів у невласивому значенні, невиправдане повторення слів; вживання росіянізмів, порушення лексичної сполучуваності, змішування паронімів, неправильний вибір синоніма, суржик. Причинами лексичних помилок мовленні студентів є неувага до слова, байдуже ставлення до власного мовлення; несформованість потреби читати; невміння вводити слово в контекст; вплив соціальних діалектів, жаргонів, місцевої говірки тощо.

Словникова роботи покликана усунути перелічені помилки й передбачає: 1) визначення принципів її організації; 2) формування в студентів зрозумілої та переконливої мотивації щодо збагачення їхнього лексикону; 3) з'ясування основних напрямів словникової роботи; 4) визначення змісту словникової роботи на заняттях української мови; 5) створення ефективної системи завдань і вправ, спрямованих на кількісне і якісне розширення студентського словникового запасу.

Принципи лексико-семантичної роботи визначаються загальнопедагогічними закономірностями з урахуванням особливостей предмета навчання – лексичної системи української мови. Зокрема, організація словникової роботи здійснюється з опорою на такі загальнодидактичні принципи як: свідомість, системність і послідовність, доступність навчання.

У процесі лексико-семантичної роботи можна виділити низку чинників, що сприятимуть формуванню в студентів позитивної мотивації. Зокрема, слід зважати на рівень студентського мовленнєвого розвитку, адже лексикон людини змінюється впродовж усього життя з огляду на комунікативні потреби, накопичений життєвий і мовленнєвий досвід. У студентському віці мовлення розвивається передусім як засіб взаємодії з оточуючими та як спосіб набуття нових знань. Тому потреби в поповненні виражальних (лексичних і фразеологічних) засобів значно зростають, що служить вагомим спонукальним чинником. Ще одним мотиваційним фактором виступає цікавий пізнавальний текстовий матеріал, який сприяє природному збагаченню студентського словника комунікативно значущою лексикою й забезпечує змістове наповнення навчального процесу. Важливо, однак, аби пропонувані завдання за рівнем складності знаходились у зоні найближчого розвитку студентів. Для забезпечення мотивації необхідно також використовувати активні форми й методи навчання: творчі вправи, ситуативні завдання, рольові ігри, візуалізацію тощо.

Основними напрямками словникової роботи на заняттях української мови вважаємо:

1. Збагачення словникового запасу студентів новими лексемами, що сприяє формуванню не лише комунікативної, а й соціокультурної компетенції. На думку методистів (О. Горошкіної, Л. Попової, А. Нікітіної та ін.), змістовий аспект словникової роботи повинен відображати зміни в лексичній системі української мови. Важливо, аби студентський словник поповнювався передусім питомо українськими лексемами, які є національними маркерами, визначають національномовну своєрідність і колорит мови.

2. Розширення й уточнення змісту вже відомих слів. Реалізація цього напрямку зумовлює не лише кількісні, а й якісні зміни в студентському тезаурусі, що вчить вживати слова в найточнішому їх значенні відповідно до стилю та жанру мовлення. Активізація засвоєних слів у мовленні студентів передбачає переведення якомога більшої кількості комунікативно значущих слів із пасивного словника в активний обіг шляхом включення слів у контекст (словосполучення, речення, діалог, монолог тощо). Окремо слід виділити напрям оволодіння фаховою лексикою, необхідною для засвоєння спеціально орієнтованих дисциплін та ефективної професійної діяльності. Психолінгвістивідзначають чинник вибірковості в опануванні мовних засобів, зокрема людина добре засвоює лише те, що відповідає потребам її мовленнєвої діяльності.

Словникова робота охоплює три рівні: сприймання, відтворення й продукування мовлення, що визначає відбір відповідних методів і прийомів навчання. Так, активне засвоєння лексичних одиниць відбувається шляхом виконання лексичних вправ із поступовим зростанням рівня їх складності та самостійності. Нагадаємо, що лексичні вправи спрямовані на усвідомлення суті лексичних умінь, покликані збагачувати лексичний фактаж студентів, виховувати увагу до слова, активізують мовне чуття. Вважаємо, що поповненню словникового запасу може сприяти лише правильно організована робота зі словниками (тлумачними, орфографічними, перекладними, фразеологічними тощо), а саме виконання різнотипних завдань, що потребують використання словників та усунення виявлених помилок. Очевидно, що збагачення лексичного запасу студентів передбачає як роботу з лексикографічними джерелами, так і виконання різнотипних вправ.

Використання словникових статей у навчальних цілях посилює практичну спрямованість навчання української мови, позаяк, крім семантизації лексем, поглиблюють знання студентів з орфографії, граматики, акцентології, допомагають виробити та закріпити вміння й навички правильного слововживання. Залежно від типу словника (тлумачний, перекладний, словник

синонімів тощо) на його матеріалі можна створити низку комунікативно орієнтованих вправ, а саме:

- правильно наголосити й записати лексеми;
- дібрати українські відповідники до поданих слів;
- дібрати синоніми, омоніми, антоніми;
- з'ясувати походження слів;
- відредагувати мовностилістичні помилки в тексті.

Отже, систематичне використання словників на заняттях з української мови збагачує лексикон студентів, розвиває уміння й навички аналізувати й порівнювати мовні вирази, забезпечує точне, комунікативно доцільне використання лексичних та фразеологічних одиниць, що є невід'ємною складовою мовленнєвої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. — М. : Наука, 1987. — 264 с.
2. Семенов О. Лексикографічна компетенція як показник мовної культури особистості / О. Семенов // Українська література в загальноосвітній школі. — 2008. — № 2. — С. 41-44.

УДК 374.7

Любовь Бондарева
канд. пед. наук, доцент
НПУ ім. М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. Розглянуті завдання політики підвищення кваліфікації дорослих в вищій школі. Виявлено потребу у використанні комунікативних підходів до методики навчання дорослих на основі досягнень теорії та практики. Доведено вплив комунікаційних технологій на систему підвищення кваліфікації дорослих у вищій школі. Виокремлено в цій системі місце професійно-педагогічним комунікаціям, де головним суб'єктом є викладач.

Ключеві слова: педагогіка, інноватика, професійна підготовка дорослих.

Любовь Бондарева
канд. пед. наук, доцент
НПУ ім. М. П. Драгоманова
г. Киев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ВЗРОСЛЫХ

Аннотация. Рассмотрены задачи политики повышения квалификации взрослых в высшей школе. Определена необходимость использования коммуникационных подходов в методике обучения взрослых на основе достижений теории и практики. Доказано влияние